Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

WYDAWNICTWO UMCS

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. VI SECTIO N 2021

ISSN: 2451-0491 • e-ISSN: 2543-9340 • CC-BY 4.0 • DOI: 10.17951/en.2021.6.447-466

Z rodziną dobrze nie tylko na zdjęciu? O polskim stosunku do rodziny w opinii ankietowanych Polaków i Słoweńców

With the Family, Good Not Only in the Picture? About the Polish Attitude Towards the Family in the Opinion of the Surveyed Poles and Slovenes

Maria Wacławek

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Humanistyczny
pl. Sejmu Śląskiego 1, 40-032 Katowice, Polska
maria.waclawek@us.edu.pl
https://orcid.org/0000-0002-3307-5338

Maria Wtorkowska

Uniwersytet w Lublanie
Wydział Filozoficzny
Aškerčeva c. 2, 1000 Lublana, Słowenia
mariazofia.wtorkowska@ff.uni-lj.si
https://orcid.org/0000-0001-9317-2490

Abstract. This article discusses attitudes towards the family – one of the distinct semantic categories forming the linguo-cultural stereotype of a Pole, which we have reconstructed on the basis of questionnaire data. The methodology used is that of the linguistic image of the world,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

which includes stereotypes. The linguistic data was divided into sections: 1) type of relationship; 2) starting a family; family size and members; 3) other. The reconstructed model confirms that Poles have a very positive attitude to the family – as seen from their own, as well as a foreign (Slovenian) perspective. Poles form close family bonds, which is demonstrated by their strong attachment to tradition and family.

Keywords: linguo-cultural stereotype of a Pole; stereotype; family; tradition

Abstrakt. Niniejszy artykuł dotyczy stosunku do rodziny – jednej z wyodrębnionych przez nas kategorii semantycznych językowo-kulturowego stereotypu Polaka, odtwarzanego na podstawie danych ankietowych. W analizie wykorzystano metodologię językowego obrazu świata, w tym stereotypu. Materiał podzielono na działy: 1) typ relacji; 2) założenie rodziny, jej wielkość i członkowie; 3) inne. Rekonstruowany model potwierdza bardzo pozytywne wartościowanie rodziny przez Polaków, zarówno z perspektywy własnej, jak i obcej (słoweńskiej). Polacy nawiązują bliskie relacje, dlatego w zgromadzonym materiale językowym poświadczone jest silne przywiązanie do tradycji i rodziny.

Słowa kluczowe: językowo-kulturowy stereotyp Polaka; stereotyp; rodzina; tradycja

WPROWADZENIE

Problematyka rodziny stanowi ważny temat badawczy w różnych dyscyplinach humanistycznych (Adamski 2002; Dyczewski 2005, 2009; Giza-Poleszczuk 2005; Howorus-Czajka, Kaczor i Wierucka 2011; Kwak 2014; Mariak 2018; Marzec i Ruszkiewicz 2014; Palus 2006; Szlendak 2011), również w językoznawstwie (Bujak-Lechowicz 2010; Burkacka 2017; Magda-Czekaj 2012; Skoczylas-Krotla 2010; Szymczak 1966; Tomczak 1991), w tym w badaniach o charakterze etnolingwistycznym (Bartmiński 2006a, 2006b; Bielińska-Gardziel 2009; Idzikowska 2010; Kochmańska 2009). *Rodzinę* definiuje się przede wszystkim jako jednostkę małą (podstawową): ‘rodzice i ich dzieci’, następnie większą: ‘krewni i powinowaci’ (Bańko 2000: 453)[1]. Jak dowodzi Iwona Bielińska-Gardziel (2009), wyraz ten w polszczyźnie, a więc i w świadomości językowej jej użytkowników, jest

[1] Takie („nuklearne”) rozumienie *rodziny* po raz pierwszy odnotowano w słowniku warszawskim, wcześniej definicję wiązano z rodem, wspólnym pokrewieństwem. Współcześnie w powszechnym (potocznym) użyciu zanikło podniosłe postrzeganie rodziny jako ‘ojczyzny’ (por. Bielińska-Gardziel 2009: 37). W związku ze zmieniającą się rzeczywistością również postrzeganie rodziny i relacji rodzinnych ulega przekształceniom. Zauważa się potrzebę redefinicji lub doprecyzowania znaczenia, gdyż pokrewieństwo biologiczne czy powinowactwo nie zawsze musi być czynnikiem koniecznym i/lub wystarczającym. Na przykład można „definicję rodziny przedstawić inaczej i nieco szerzej: rodzina to grupa krewnych, powinowatych, przyjaciół oraz innych aktorów skupionych wokół rodzica z dzieckiem, najczęściej matki” (Szlendak 2011: 114).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

nośnikiem wyraźne pozytywnego wartościowania[2]. Wyrażenia typu *dom rodzinny*, *ognisko rodzinne*, *ciepło rodzinne* oraz *rodzinna atmosfera* przywołują poczucie miłości, bezpieczeństwa, wzajemnej serdeczności, poszanowania. Podkreśla się rzadkość jednostek leksykalnych pozbawionych nacechowania dodatniego. Asocjacje tego typu raczej odnoszą się do członków dalszej rodziny, jak na przykład *siódma woda po kisielu*, (*jak*) *ubogi krewny* – niosą one negatywne konotacje związane z lekceważeniem (w drugim przykładzie również z politowaniem czy protekcjonalnością). Wartościowanie ujemne mają także potoczne frazeologizmy: *prać brudy rodzinne* 'ujawniać i publicznie roztrząsać intymne, przykre sprawy rodzinne' oraz *z rodziną dobrze wychodzi się tylko na zdjęciu* 'na rodzinie nie można polegać, zwłaszcza gdy chodzi o sprawy finansowe, interesy'[3].

Przedmiotem dociekań w niniejszym artykule jest to, w jaki sposób postrzegany i jak językowo charakteryzowany jest stosunek Polaków do rodziny. Za teoretyczną podstawę badań przyjęto założenia wypracowane przez etnolingwistykę, przede wszystkim dotyczące rekonstrukcji językowego obrazu świata (Bartmiński 1999, 2006a, 2006b, 2007; Dąbrowska i Anusiewicz 2000), a zwłaszcza wchodzących w jego skład stereotypów językowo-kulturowych. Za *stereotyp* uznajemy „wyobrażenie utrwalone w potocznym, obiegowym wariancie języka ogólnopolskiego, stojące między wyrażeniem językowym a realnym światem" (Bartmiński i Bielińska-Gardziel 2012: 10), które cechuje się określonym antropocentrycznym punktem widzenia i związaną z tym perspektywą (Bartmiński 2006a: 78–79), intersubiektywizmem, dążeniem do symplifikacji, „zdroworozsądkowością", opisowością, a także odpowiednim wartościowaniem. W badaniach etnolingwistycznych szczególnie cenna wydaje się być rekonstrukcja konceptu na tle porównawczym: odtworzenie autostereotypu (A) – sposobu postrzegania własnej grupy (czyli wyobrażeń Polaków na swój temat), oraz heterostereotypu (H) – oglądu i oceny przez innych (na przykładzie Słoweńców)[4]. Podstawę materiałową tworzą dane pochodzące z tzw. źródeł „wywołanych"

[2] Również badania przeprowadzone przez CBOS (luty–kwiecień 2019) wskazują na wysokie znaczenie społeczne rodziny, uznawanie jej za ważną życiową wartość Polaków (Boguszewski 2019; Bożewicz 2019a, 2019b; Feliksiak 2019).

[3] Poza tym forma deminutywna *rodzinka*, oprócz pozytywnych konotacji związanych z ciepłą relacją względem grupy osób tak określanych, „może sygnalizować pewien dystans mówiącego do tych, o których się mówi, wyrażać ironiczny stosunek, a nawet może być wykładnikiem negatywnego nastawienia, zawierać elementy krytycznej oceny" (Bielińska-Gardziel 2009: 45).

[4] Obraz polsko-słoweńskich związków, między innymi ze względów historycznych, politycznych i geograficznych, nie ma silnego utrwalenia w mentalności obu narodów, warto jednak badać funkcjonowanie stereotypowych obustronnych wyobrażeń wśród Polaków i Słoweńców mających wzajemny kontakt.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

– ankiet[5]. Znajomość (choć częściowa) kultury drugiego z państw była dla nas warunkiem wzięcia udziału w badaniu. Uczestniczyło w nim łącznie 140 osób (70 Polaków i 70 Słoweńców). Rekonstruowany na podstawie ich wypowiedzi obraz cechuje się dużą wnikliwością, w naszym odczuciu można go uznać za reprezentatywny.

W przypadku wypowiedzi dotyczących sposobu konceptualizowania stosunku do rodziny Polaków w uzyskanym materiale wyróżniono 383 ekscerpty: 172 po polsku i 211 po słoweńsku. Suma wyimków w danym ujęciu (autostereotyp/heterostereotyp) stanowiła podstawę do obliczeń procentowych[6]. W rekonstrukcji uwzględniłyśmy wszystkie wyodrębnione cechy, również te odnotowane jednostkowo[7]. Materiał podzielono na następujące działy: 1) typ relacji; 2) założenie rodziny, jej wielkość i członkowie; 3) inne. Ze względu na charakter pytania – prośbę o doprecyzowanie stosunku do rodziny – przeważająca większość ekscerptów *a priori* dotyczy dookreślenia typu relacji. Dwa pozostałe działy należy traktować jako dodatkowe. Znalazło to bezpośrednie przełożenie na wyniki badania. Wykres 1 obrazuje udział procentowy wyróżnionych kategorii.

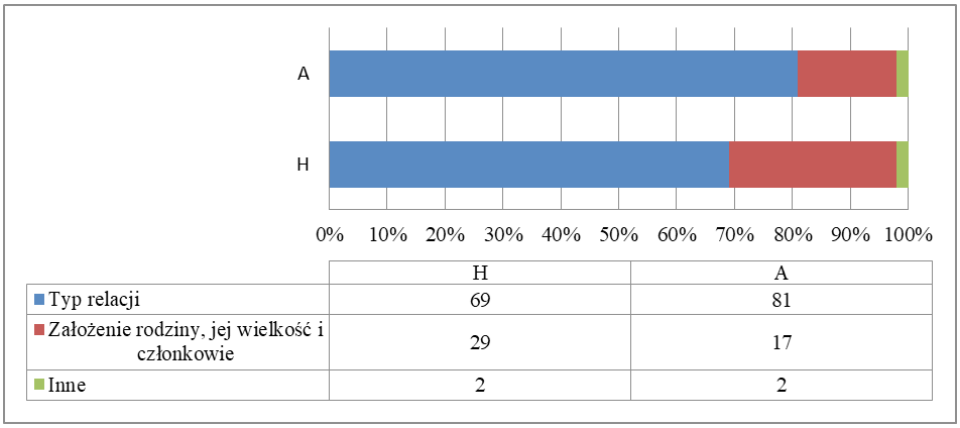
UMCS

[5] Formularz zawierał tylko pytania otwarte – takie same do opisu wyobrażenia Polaków i Słoweńców. Przygotowano go w dwóch wersjach językowych. Był wypełniany drogą internetową bez obecności ankietera, w języku pierwszym respondentów, gwarantując im możliwość pełnego wyrażenia swojej opinii (por. Wacławek i Wtorkowska 2020). Pytania dotyczyły postrzegania następujących kategorii semantycznych rekonstruowanego obrazu Polaka/Słoweńca: sposób definiowania, wygląd, charakter i zachowanie, relacje rodzinne, sposoby spędzania wolnego czasu, stosunek do rodziny, pieniędzy, nauki i wykształcenia, religii, państwa i narodu (por. Wacławek i Wtorkowska 2017a, 2017b, 2017c, 2018a, 2018b, 2018c, 2019a, 2019b, 2019c, 2019d, 2019e, 2019f). W opracowaniu znajduje się monografia, w której zostaną zebrane i podsumowane wyniki naszych badań. Na przyjęty podział wymienionych kategorii semantycznych (swoiste „domeny") można nałożyć strukturę aspektową/fasetową (por. Bartmiński 2006b; Bielińska-Gardziel 2009). W przypadku kategorii „relacje rodzinne" zakres włączonych do niej ekscerptów odnosi się przede wszystkim do aspektu społecznego. W związku z tym, że mechanizmy wyodrębniania aspektów (a co za tym idzie klasyfikowania do nich wyimków) nie zawsze są w pełni czytelne, gdyż są one „uwikłane w subiektywne postrzeganie rzeczywistości i niekiedy wykluczają się wzajemnie" (Bartmiński 2006b: 41), mimo docenienia ich operatywności w odróżnieniu od prac głównego nurtu etnolingwistycznego w swojej analizie zdecydowałyśmy się na korzystanie z nich tylko jako kryterium dodatkowego (por. Wacławek 2015: 198).

[6] Sumy wyimków (W) w auto- (A) i heterostereotypie (H) to: W_A = 172 (100%) oraz W_H = 211 (100%).

[7] Takie działanie, postulowane przez etnolingwistów (Bartmiński 2007: 90), uznajemy za cenne, między innymi ze względu na sygnalizowanie nowych dróg rozwoju odtwarzanego modelu, a zatem zakładanej pewnej jego zmienności.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

	H	A
Typ relacji	69	81
Założenie rodziny, jej wielkość i członkowie	29	17
Inne	2	2

A – autostereotyp; H – heterostereotyp

Wykres 1. Stosunek Polaków do rodziny – podział materiału (%)

Źródło: opracowanie własne.

TYP RELACJI (RELACJE BLISKIE)

Szczególnie mocno wyobrażenie odpowiedniej relacji zostało utrwalone w ujęciu autostereotypowym: A – 81%, H – 69%. Wstępna analiza całości materiału (doprecyzowującego związki rodzinne zarówno Polaków, jak i Słoweńców) pozwoliła na wyodrębnienie trzech typów relacji: bliskich, wyważonych, dalekich. Ze względu na silne funkcjonowanie w polszczyźnie i polskiej mentalności pozytywnego obrazu rodziny nie dziwi to, że w ramach omawianego działu zdecydowanie przeważają wyimki ukazujące dodatnio wartościowaną zażyłość familii (por. tabela 1).

Tabela 1. Typ relacji – ogólny podział (%)

	Bliskie	Wyważone	Dalsze	Razem
A	68	0	13	81
H	69	0	0	69

A – autostereotyp; H – heterostereotyp

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie wypowiedzi Słoweńców i znaczna większość danych zebranych od Polaków składają się na bardzo zbliżony wielkościowo odsetek ekscerptów

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

jednoznacznie poświadczających postrzeganie bliskości polskiej rodziny (A – 68%, H – 69%). Słoweńskie (a więc obce) ujęcie jest bardziej jednostronne, w polskim zaś ze względu na szersze rozpoznanie tematu zaznacza się pewien krytycyzm (por. tabela 1).

„Bliskie relacje" odznaczają się największą liczebnością, ale też sporym zróżnicowaniem. Wyekscerpowany materiał został zgrupowany w trzy kręgi tematyczne, wokół których ogniskują się zarejestrowane ekscerpty. Dalszy podział materiału obrazuje tabela 2.

Tabela 2. Bliskie relacje (%)

	Różne określenia bliskich relacji	Cechy Polaka w kontekście rodziny	Ambiwalentne wartościowanie bliskich relacji	Razem
A	21	38	9	68
H	22	46	0	69

A – autostereotyp, H – heterostereotyp

Źródło: opracowanie własne.

Duży i procentowo zbliżony (A – 21%, H – 22%) odsetek wyimków współtworzą różne wskazane przez respondentów określenia bliskich stosunków rodzinnych.

W omawianej klasie wyimki zawierające przymiotniki *expressis verbis* nazywające relacje (więzi) w rodzinie Polaków jako *bliskie*, *ciepłe* (słń. *topl*e), *dobre* (słń. *dobre*), *mocne* / *silne* (słń. *močne*), *głębokie* (słń. *globoke*), a także w wersji słoweńskiej *przyjemne* (słń. *prijetne*) i *kochające*, *kochane* (słń. *ljubeče*) rejestrowano często, zwłaszcza w polskich wypowiedziach (A – 13%, H – 9%):

– *bliskie stosunki*; *bliskie relacje z rodziną*; *ciepłe*; *dobre stosunki*; *silne*; *bardzo silne*; *więzi są mocne*; *głębokie relacje rodzinne*; *więcej niż poprawn*e,
– *topli in dobri družinski odnosi*; *močan družinski odnos*; *močne medsebojne vezi*; *globoke sorodstvene vezi*; *na izgled ne topli, ampak zelo ljubeči*; *prijetni družinski odnosi*.

Stosunki panujące między członkami rodziny wartościowane są bardzo pozytywnie, zadziwia więc, że w zebranym materiale czasownik *cenić* (słń. *ceniti*) oraz jego derywaty odnotowano sporadycznie (A – 2%, H – 1%): *cenią relacje rodzinne*; *Polacy wysoko cenią sobie relacje rodzinne*; *ceniący sobie kontakt z rodziną*; *cenijo družino*. Mimo wyjątkowej rzadkości takich wyimków, są one znaczące. W ujęciu konfrontatywnym zauważa się, że polskie darzenie szacunkiem rodziny może być większe niż w przypadku słoweńskich relacji: *družina je cenjena, morda še nekoliko bolj kot pri Slovencih*.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Na tle zarejestrowanych określeń ewokujących pozytywne skojarzenia pod względem częstotliwości wyróżnia się, szczególnie w heterostereotypie, przymiotnik *ważny* (słń. *pomemben*; A – 6%, H – 12%); nierzadko w słoweńskich wyimkach poszerzony o przysłówek *bardzo* (słń. *zelo*):

– *rodzina jest ważna*; *ważna rodzina bliska i dalsza*; *ważna jest przynależność do rodziny*; *rodzina stanowi ważną część życia każdego Polaka*; *bardzo ważne*; *dla przeciętnego Polaka rodzina jest bardzo ważna*,
– *pomembni* [družinski odnosi]; *družina jim je pomembna*; *družina ima pomembno mesto*; *za Poljake predstavlja družina enega pomembnih elementov življenja*; *družina kot pomembna vrednota*; *družinski odnosi so zelo pomembni*; *mislim, da jim je družina zelo pomembna*; *imela sem občutek, da je Poljakom družina zelo pomembna*; *za Poljake so družina in sorodniki zelo pomembni*.

Jednostkowo pojawiały się użycia w superlatywie: *rodzina jest ważna, często najważniejsza*; *družina je najpomembnejši element v življenju*. Wysoka ocena polskich relacji rodzinnych w oczach ankietowanych Słoweńców wiąże się z tym, że ich zdaniem stawiamy ją na pierwszym miejscu, a więc również przed karierą: *Poljaku in Poljakinji je družina na prvem mestu*; *po mojem mnenju je družina vedno na prvem mestu*; *velikokrat je družina pred kariero*.

Największa część wyimków zebranych w klasie „bliskie relacje" rekonstruuje cechy Polaka w kontekście rodzinnym (A – 38%, H – 46%). Dane procentowe określające wyróżnione syndromy (wiązki cech) zamieszczono w tabeli 3.

Tabela 3. Cechy Polaka (%)

	Rodzinny (różne)	Spędzający czas z rodziną	Przywiązany do tradycji	Inne	Razem
A	13	17	5	3	38
H	23	9	10	4	46

A – autostereotyp; H – heterostereotyp

Źródło: opracowanie własne.

Wypowiedzi zebrane ze źródeł „wywołanych" współtworzą dużą grupę różnych określeń jednoznacznie wskazujących na rodzinność (stereo)typowego Polaka (A – 13%, H – 23%)[8].

[8] Wyimki zgrupowane w syndrom „rodzinny" współtworzą następujące minikolekcje: a) wyrażone wprost *rodzinny* (A – 4%, H – 3%); b) związany z rodziną (A – 6%, H – 14%); c) dbający o rodzinę (A – 3%, H – 6%).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Przymiotnik *rodzinny* (słń. *družinski*) wprost wskazywany był rzadko: *osoba rodzinna*; *rodzinni*; *Polacy są bardzo rodzinni*; *družinski ljudje*; *izredno družinski*. Większość określeń, szczególnie słoweńskich, zebranych w tej grupie informuje o przywiązaniu (słń. *navezani*/*povezani*) do rodziny:

– *przywiązuje dużą wagę do kontaktów rodzinnych*; *przywiązujący wagę do takiej wartości, jaką jest rodzina*; *jesteśmy osobami bardzo przywiązanymi do rodziny*; *przywiązani do bliskich*; *jesteśmy związani z rodziną*,
– *zelo navezani*/*povezani z družino*; *zelo povezani z družino*; *povezani*; *navezani na svojo družino*; *zelo navezani na dom in družino*; *navezanost na družino*; *na svojo družino so zelo navezani*; *povezanost s širšo družino*; *tesno povezani z družino*; *tesna povezanost z družino*; *pogosto tesno povezani*; *tesno povezani*; *tesna povezanost s sorodstvom*.

Zarówno Polacy, jak i Słoweńcy wyrazili również to, że polskie poczucie oddania względem rodziny nie musi oznaczać fizycznej bliskości: *Polacy są związani z rodziną, choć nie sprawia im problemu wyjeżdżanie za granicę nawet na kilka lat*; *są związani z domem i rodziną, ale czują się na tyle wolni i niezależni, że bez większych trudności emigrują, podróżują, zmieniają miejsca zamieszkania*; *czujemy się bardzo zobowiązani względem członków naszej rodziny, choć nie oznacza to, że musimy mieszkać bardzo blisko*; *moje poljske sostanovalke so bile veliko v stiku z družinami (telefonski pogovori, Skype)*. Słoweńscy respondenci dodatkowo zauważyli, że na przeszkodzie utrzymania bliskich więzów rodzinnych czasem stoi duża odległość miejsc zamieszkania członków rodziny czy tempo życia w wielkich miastach: *družina je zelo povezana, pa čeprav je to zaradi razseljenosti težko – veliko jih živi v tujini in se videvajo redko*; *družine so med seboj tesno povezane (ne samo ožji družinski člani), čeprav sem dobila občutek, da je tega manj v velikih mestih*.

Rodzinność Polaka wiąże się z tym, że respondenci postrzegali go jako osobę dbającą, troszczącą się o rodzinę (*troska*, *dbanie*, słń. *skrbnost*, *skrb*), co w słoweńskich wypowiedziach językowo mogło być w różnorodny sposób doprecyzowane:

– *Polacy, zwłaszcza starsi, dbają o pielęgnowanie więzi rodzinnych*; *dbają o bliskich*; *wielu Polaków bardzo dba o relacje rodzinne*,
– *vzajemna skrbnost med družinskimi člani*; *skrb in ohranjanje družinskih odnosov*; inne: *spoštujejo družinske člane*; *jim* [družinskim članom] *namenjajo pozornost ter svoj čas*; *za svoje drage bi bili pripravljeni narediti vse, kar jih naredi zelo zveste osebe tako v bratskih kot partnerskih odnosih*.

Z opisywaną rodzinnością Polaka bezpośrednio wiąże się jego chęć, by się spotykać (słń. *obiskati*/*obiskovati se*) i spędzać czas (słń. *preživljati čas*) z rodziną (A – 17%, H – 9%):

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

– *chętnie się spotykamy*; *celebrują spotkania z rodziną*; *celebrują spotkania rodzinne*; *lubią organizować rodzinne spotkania*; *chętnie spędza wspólnie czas*; *spędzanie czasu wolnego wśród krewnych*; *częste zjazdy, uroczystości, spotkania*,
– *se velikokrat obiskujejo*; *radi preživljajo čas z družino*; *preživljanje časa z njo* [družino].

Doprecyzowano rodzaje spotkań rodzinnych. W wypowiedziach Polaków i Słoweńców uwidoczniła się ich perspektywa – w ujęciu autostereotypowym zauważano, że ważne wydarzenia rodzinne są okazją do kontaktu z dalszą rodziną, w heterostereotypowym podkreślano wspólne spędzanie (różnych) świąt, a więc coś oczywistego dla Polaków i – jak się presuponuje – niekoniecznie takiego w przypadku Słoweńców:

– *święta, urodziny, rocznice i inne okazje chętnie spędzają w gronie rodzinnym*; *wspólne picie alkoholu, świętowanie wszystkich możliwych okazji*; *potrafią rozmawiać z dawno niewidzianymi krewniakami, na przykład przy okazji spotkań rodzinnych, wesel, chrztów, pogrzebów*; *z dalszą rodziną spotykamy się od tzw. wielkiego dzwonu – na pogrzebach i ślubach*,
– *pripravljeni preživeti vse praznike v krogu sorodnikov*; [radi preživljajo čas z družino] *posebej ob praznikih*; *še posebej praznike*; *predvsem ob praznikih*; *praznike preživljajo skupaj*; *pomembno druženje z družino za praznike*; *kakšna skupna praznovanja*; *pomembna so tradicionalna srečanja in skupna praznovanja (božič, velika noč)*.

Potrzeba rodzinnego spędzania czasu czy wspólne świętowanie wskazuje na inną cechę Polaka, odnotowywaną raczej z wypowiedzi Słoweńców – przywiązanie do tradycji (A – 5%, H – 10%):

– *przywiązujemy ogromną wagę do rodzinnych tradycji i rytuałów*; *podtrzymują tradycje rodzinne*; *tradycja i rodzina mają duże znaczenie*; *tradycjonaliści*,
– *ponosni na tradicijo in nanjo polagajo velik pomen*; *veliko tradicij*; *tradicionalni*; *medsebojne vezi, spletene z družinsko tradicijo*; *spoštovanje družinske tradicije*; *pomembna je tradicija*; *močna vez s tradicijo in navadami*.

Zgodnie z obrazem nakreślonym z ujęcia heterostereotypowego tradycyjność i rodzinność Polaka wiąże się z jego katolickością: *menim, da so v povezavi s krščanskim načinom življenja tudi precej povezani z družino (to je zgolj hipoteza, nisem še bila v stiku z nobeno poljsko družino)*; *glede na globoko krščansko tradicijo predvidevam, da je družina pomembna*; *vestno obeleževanje krščanskih praznikov*[9].

[9] Odnotowałyśmy również jeden wyimek podkreślający, że w opinii respondenta polskie przywiązanie do rodziny jest przejawem postawy konserwatywnej: *navezani na družino, v tem*

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Uogólniając, z perspektywy zewnętrznego obserwatora – jak to wyraził jeden z ankietowanych – wszystko jest bardziej tradycyjne niż w Słowenii: *vse je bolj tradicionalno kot v Sloveniji*.

Wśród innych cech Polaka w kontekście relacji rodzinnych, wskazanych jednostkowo (A – 3%, H – 4%), znalazły się szeroko rozumiana solidarność oraz chęć niesienia pomocy (możliwość wparcia): *solidarność klanowa*; *trdna pripadnost in solidarnost*; *delujejo kot skupnost*; *pomocni*; *si veliko pomagajo*. W stereotypowym ujęciu wsparcie (na przykład finansowe), na jakie mogą liczyć członkowie polskiej rodziny, może mieć zdecydowanie szerszy zasięg niż w przypadku słoweńskiej familii i dotyczyć nie tylko relacji między dziećmi a rodzicami: *razlika je tudi v tem (se mi zdi), da si na Poljskem tudi širša družina finančno pomaga, npr. pri stanovanjski problematiki, kar je v Sloveniji po mojem mnenju omejeno le na relacijo starši-otrok (niti na ravni bratov in sester se mi zdi, da si ljudje ne pomagajo). Slednje morda črpam iz premajhnega korpusa primerov, a vseeno se mi zdi, da tega pri nas (skoraj) ni*.

Oprócz odtworzenia modelu pozytywnego nastawienia Polaków względem rodziny na podstawie materiału wyekscerpowanego z polskich wypowiedzi nakreślony został rys dodatkowy – ukazujący ambiwalentne wartościowanie bliskich relacji rodzinnych (A – 9%)[10]. Zgodnie z tak odtwarzanym modelem Polaków może cechować:

- przesada w przywiązaniu do rodziny, ocierająca się o swoistą „rodzinną martyrologię": *zbyt silne przywiązanie do rodziny kosztem innych celów społecznych*; *nad rozsądkiem przeważają uczucia, typ „czucie i wiara" – gotowi do poświęceń, opiekujący się członkami rodziny kosztem kariery, zdrowia, mimo wszystko*,
- poczucie obowiązku finansowego, często objawiające się obdarowywaniem drogimi prezentami (przeświadczenie, że kosztowność jest wyznacznikiem miłości): *szkoda, że uczeni jesteśmy komercyjnego podejścia – jeśli kochamy, dajemy drogie prezenty – tak jakby obecność, kontakt z bliższą i dalszą rodziną wiązały się tylko z prezentami, a nie chęcią wspólnego bycia razem*,
- tendencja do kłótliwości, ulegania rodzinnym konfliktom: *częste konflikty, jednak bardzo zżyci*; *lubimy spotykać się w większym gronie, chociaż zawsze wydarzy się jakiś mały dramat podczas spotkania*; *wzajemna pomoc mimo trudności, ale też sporo napięć na tle majątkowym*,

smislu konzervativni. To jedyny zarejestrowany słoweński ekscerpt, który ewentualnie można zaliczyć do klasy „ambiwalentne wartościowanie bliskich relacji rodzinnych".

[10] Por. przypis wyżej.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

– pozowanie na szczęśliwą rodzinę, ukrywanie przed obcymi (nie rodziną) problemów: *zazwyczaj silne, choć nie zawsze pozytywne więzi*; *te relacje między członkami rodziny nie są takie dobre i szczere jak to wygląda na zewnątrz, zdarza się często ukryta patologia*,
– powolne odchodzenie od przywiązania do rodziny: *Polacy są rodzinni, ale mam wrażenie, że mniej niż kiedyś*; *dawniej bardzo rodzinni – dziś to jeszcze odżywa przy ślubach, pogrzebach i innych spotkaniach rodzinnych*.

Polscy respondenci okazali się krytycznymi obserwatorami samych siebie. Niektóre tendencje zarysowane w zrekonstruowanej postawie ambiwalentnej względem stosunku do rodziny potwierdzają inne wypowiedzi rodaków, świadczące nie tylko o sygnalizowanym poluzowywaniu się więzów rodzinnych, lecz także o tym, że Polaków mogą cechować dalekie relacje (por. tabela 1; A – 13%): *coraz częściej zorientowany bardziej na pracę niż rodzinę, poświęca jej coraz mniej czasu, zastępuje spacer z nią nowym elektronicznym gadżetem*; *w dużych miastach słabsze więzy rodzinne*. W tak profilowanym ujęciu rysuje się syndrom Polaka jako niezależnego indywidualisty, przedstawiciela atomizującego się społeczeństwa, w którym mieszka się daleko od rodziny[11]: *coraz bardziej stajemy się indywidualistami*; *niezależni, wolni strzelcy*; *singielstwo*; *czują się na tyle wolni i niezależni, że bez większych trudności emigrują, podróżują, zmieniają miejsca zamieszkania*; *są również tacy, którzy z przyjemnością odcinają pępowinę i rozpoczynają życie samodzielne, na własny rachunek i bez sentymentów*; *raczej każdy od studiów chce mieszkać sam*; *rzadko obserwowane powroty do domu rodzinnego po ukończeniu studiów*; *nie boją się opuścić rodzinnego gniazda*; *młodzi ludzie dążą jednak do usamodzielnienia i nie chcą tworzyć rodzin wielopokoleniowych zamieszkujących w jednym domu, ponieważ bardzo często prowadzi to do konfliktów*.

Duży odsetek respondentów to osoby młode, będące na studiach – z jednej strony przywiązane do rodziny, z drugiej chcące rozpocząć własne samodzielne życie. Wyniki badań ujawniły ich perspektywę.

ZAŁOŻENIE RODZINY, JEJ WIELKOŚĆ I CZŁONKOWIE

Badani – zwłaszcza słoweńscy – oprócz doprecyzowania typu relacji istniejącej w polskiej rodzinie dodatkowo wypowiedzieli się na temat jej zakładania, wielkości i członków (A – 17%, H – 29%; por. wykres 1.) Schematyczny podział rekonstruowanego materiału przedstawia tabela 4.

[11] Tego typu ekscerpty współtworzą 10% z 13% w omawianym typie relacji.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Tabela 4. Założenie rodziny, jej wielkość i członkowie – podział materiału (%)

	Związki nieformalne, założenie rodziny	Wielkość rodziny	Członkowie rodziny	Razem
A	3	2	12	17
H	9	5	15	29

A – autostereotyp; H – heterostereotyp

Źródło: opracowanie własne.

Rzadko w autostereotypie i nie najczęściej w heterostereotypie zostały odnotowane dane na temat związków nieformalnych oraz ich usankcjonowania i założenia rodziny (A – 3%, H – 9%)[12].

Bardzo skromna część polskich i słoweńskich ekscerptów to werbalizacje dotyczące *stricte* związków nieformalnych. W przypadku rodzimych konceptualizacji rekonstruowany minimodel jest binarny – z jednej strony widać deklarowaną powszechność tego typu relacji: *dziś często młodzi mieszkają bez ślubu – albo prowadzi to do małżeństwa, albo jest to wieloletni konkubinat*; *kiedyś tradycyjne, dzisiaj bardziej konkubinaty*; z drugiej zaś wskazanie jej społecznie małej akceptowalności – w porównaniu z realiami słoweńskimi: *w przeciwieństwie do Słowenii w Polsce wciąż bardzo popularne, a właściwie nakazane przez starsze pokolenia, jest zawieranie związku małżeńskiego*. Słoweńska perspektywa potwierdza polski tradycjonalizm, który ujawnia się między innymi w krytycznym nastawieniu do niekonwencjonalnych sposobów poznawania partnera, na przykład przez Internet: *kritično nastrojeni proti nekonvencionalnim vrstam spoznavanja partnerja (npr. preko spletnih strani)*.

Symbolicznie odnotowane dane polskie na temat założenia rodziny wpisują się we wspomniany binarny podział ożenek vs. długoletni związek nieformalny. W pierwszym przypadku Polacy *szybko zakładają swoje rodziny i mają dzieci*, w drugim – *późno decydują się na potomstwo albo wcale* [sic!]. Prawie wszystkie słoweńskie wyimki zgrupowane jako „związki nieformalne, założenie rodziny" dotyczyły tego drugiego (H – 8%). Z perspektywy naszego południowego pobratymca ślub w Polsce jest obowiązkowy: *obvezna je tudi poroka*, dzięki czemu młodzi Polacy wcześniej niż Słoweńcy czy inni Europejczycy stają się niezależni (słń. *osamosvojiti se*), zakładają rodziny (słń. *ustvarjati družino*) i mają dzieci (słń. *imeti otroke*): *ljudje se poročajo veliko mlajši (v primerjavi s Slovenijo oziroma celotno Evropo), veliko mlajši se tudi odločajo za ustvarjanje družine*; *mladi se hitreje kot Slovenci osamosvojijo in imajo svoje družine*; *hitro se poročajo in ustvarjajo družino*;

[12] Rozkład procentowy wyimków zgrupowanych jako „założenie rodziny, związki nieformalne" jest następujący: a) związki nieformalne (A – 2%, H – 1%); b) założenie rodziny (A – 1%, H – 8%).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

družino se ustvari ob prvi priložnosti; *hitro se poročajo in imajo otroke*; *mladi se poročijo zgodaj in imajo otroke*. Dodatkowo, zgodnie z jednokrotnie zarejestrowaną opinią, rozwody wśród Polaków mogą wynikać z relatywnie wczesnego ożenku i takiegoż założenia rodziny: *relativno hitro si ustvarijo družino in mislim, da se tudi poročajo, temu pa botrujejo tudi hitrejše razveze*.

Niewielki odsetek danych współtworzą wyimki werbalizujące wielkość polskiej rodziny (A – 2%, H – 5%), a wynikający z nich obraz nie jest jednoznaczny. W Polsce funkcjonują zatem duże rodziny (zarówno w sensie wielopokoleniowości, jak i liczby dzieci): *rodziny wielopokoleniowe wciąż są popularne*; *živijo v razširjeni družini (še babica in dedek)*; *družina z več otrok*. Najpopularniejszy jest jednak model 2 + 2 (uznany za maksymalny): *imajo povprečno dva otroka*; *pogosta tipična štiričlanska* [družina]; *poljsko družino sestavljajo največkrat dva otroka in starša*; *največkrat štiričlanska, z dvoma otrokoma*; *mislim, da je značilno tudi manjše število otrok – največ dva*. Nierzadkie są też rodziny małe: *coraz mniejsze rodziny*; *typ rodzin 2+1*.

Częściej pojawiały się ekscerpty pozwalające na nieco bardziej szczegółowy rys ukazujący postrzeganie członków polskiej rodziny (A – 12%, H – 15%). W tabeli 5 wskazano udział procentowy wyróżnionych syndromów.

Tabela 5. Członkowie rodziny (%)

	Dzieci	Rodzice	Dziadkowie	Razem
A	7	5	0	12
H	3	11	1	15

A – autostereotyp; H – heterostereotyp

Źródło: opracowanie własne.

Część danych współtworzy minikolekcja ekscerptów na temat wyobrażenia dzieci (A – 7%, H – 3%)[13]. Bez nich rodzina byłaby niepełna, dlatego zdaniem ankietowanych w polskiej familii powinny być i są dzieci, a ich rodzice mają ślub. Respondenci skoncentrowali się na tym, że dzieci w Polsce uczone są szacunku (*szanować*, słń. *spoštovati*) do starszych – rodziców i dziadków:

- *szanujący starszych*; *wzbudzanie szacunku do dziadków i rodziców wśród osób młodych, liczenie się z ich zdaniem*; *respekt do członków rodziny*; *duża zależność decyzji młodszych pokoleń od zdania starszych*,
- *spoštujejo starejše osebe in starše*; *spoštovanje avtoritete starejših*.

[13] Wiązka cech dotycząca konceptualizacji obrazu dzieci rozkłada się następująco: a) szanowanie starszych (A – 6%, H – 3%); b) dziecko jako członek rodzeństwa (A – 1%).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Dodatkowo Słoweńcy podkreślili patriarchalność polskiej rodziny – darzenie szczególnym szacunkiem ojca: *otroci ga* [očeta] *morajo spoštovati*. Polscy ankietowani z kolei poszanowanie rodziców i związane z tym odpowiednie wychowanie połączyli z rodzinną powinnością – wspólnym mieszkaniem i opieką nad starszymi: *wielu decyduje się na mieszkanie z rodzicami, opiekę nad nimi, a później przejęcie gospodarstwa domowego, nie mówię tutaj o farmie, ale o domu czy mieszkaniu*. Ujęcie autostereotypowe symbolicznie zostało wzbogacone o rys dokumentujący silne więzi łączące dzieci: *bliskie relacje między rodzeństwem*.

Nieco więcej wyimków zostało zgrupowanych w odłamek konceptu dookreślający powinności względem dzieci i rolę polskich rodziców (A – 5%, H – 11%)[14]. Powstały model jest dwudzielny. Część danych ukazuje ich w typowej relacji względem dzieci – jako osoby dbające (w szeroko rozumiany sposób) o swoje potomstwo: *dbają o dzieci*; *inwestowanie w dzieci*; *skrbijo za svoje otroke*; *veliko dajo na vzgojo otrok*. Widać nieco inne ujęcie w perspektywie polskiej i słoweńskiej. Rodzimi ankietowani dostrzegli gotowość do wszelkiego rodzaju poświęceń dla dzieci: *dla dobra materialnego i zapewnienia „lepszego bytu" swoich dzieci rodzice zdolni są do dużych wyrzeczeń kosztem własnych ambicji, zdrowia, a czasem samorealizacji*. Z kolei słoweńscy respondenci dostrzegli nadopiekuńczość polskich rodziców względem potomstwa: *včasih se mi zdi, da so preveč zaščitniški do svojih otrok, oziroma „jim ne dajo dihati"*.

Większość zebranych wyimków z ujęcia heterostereotypowego i symboliczny odsetek z polskich wyimków konkretyzuje rolę żony/matki i męża/ojca. Pojawiły się informacje ogólne, sugerujące nakierowanie na model partnerski: *podział obowiązków w rodzinie nie jest typowy* [tradycyjny?], *najczęściej oboje rodziców pracuje*; *delitev moško-ženskih vlog je izrazitejša kot v Sloveniji (čeprav je tudi tu daleč od idealnega, sploh pri generaciji 45+)*. Słoweńcy pokusili się o szkic kobiecy i męski. W przypadku tego pierwszego wskazano na siłę kobiety (*ženske so močne*; *mama nosi hlače*), postrzeganie jej jako osoby troszczącej się o dzieci, opiekunki ogniska domowego (*ženske skrbijo za dom in otroke*; *mati skrbi za otroke*; *mati v družini je dosti bolj povezana z otroki*; *ženske so zelo navezane na družino, predane družini*), ale już niewpisującej się w stereotyp matki Polki (*kliše „matere Poljakinje" je že preživet*)[15]. Obraz kobiety jako żony i matki wyłaniający się z wypowiedzi Słoweńców jest bardzo pozytywny. Z kolei wartościowanie

[14] Oto podział materiału w minikolekcji ukazującej postrzeganie i wartościowanie wyobrażenia polskich rodziców: a) dbają o dzieci (A – 4%, H – 3%); b) rodzice w roli żony/matki i męża/ojca (A – 1%, H – 8%).

[15] Słoweńskiej kulturze nieobcy jest topos matczynego poświęcenia. Polsko-słoweńskiego porównania kulturemów na przykładzie wyrażeń *matka Polka* oraz *cankarjanska* / *Cankarjeva mati* dokonała Agnieszka Będkowska-Kopczyk (2018).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

przypisane wyobrażeniu męskiemu może mieć charakter ambiwalentny. Polski mężczyzna w stereotypowym postrzeganiu odbierany jest jako autorytet, głowa rodziny (*v poljski družini ima, po mojih opažanjih, največjo avtoriteto oče*; *oče kot avtoriteta*; *tradicionalna patriarhalno orientirana družina*), ale i jako osoba współdziałająca, wspierająca żonę w dbaniu o rodzinę (*moški sodelujejo*) lub troszcząca się tylko o siebie (*moški bolj skrbijo zase*).

W zebranych wyimkach niezwykle rzadko rejestrowano dane na temat dziadków. Tylko wśród sporadycznych słoweńskich ekscerptów (H – 1%) pojawiła się informacja o tym, że dziadkowie (szczególnie babcie) chętnie zajmują się wnukami: *stari starši, sploh babice radi skrbijo za vnuke*[16].

INNE

Ostatnią wyróżnioną kategorię stanowią sporadycznie zarejestrowane dane niewpisujące się w rekonstruowany model (A – 2%, H – 2%; por. wykres 1). Współtworzą je zarówno informacje o braku odpowiedzi (uznałyśmy, że uchylenie się od odpowiedzi również jest znaczące – z jakichś powodów badany nie chce albo nie umie wyrazić swojej opinii), jak i te – w ujęciu heterostereotypowym – werbalizujące wprost niewiedzę na temat stosunku Polaków do rodziny (*žal ne vem ničesar o njihovih družinskih odnosih*; *ne poznam posebnih značilnosti v družinskih odnosih pri Poljakih*), w tym wyrażające przypuszczenie podobieństwa do relacji słoweńskich (*verjetno so podobni kot pri nas*).

WNIOSKI

Stereotypizowanie – jak twierdzi Gordon Allport – to „prawo najmniejszego wysiłku" (zob. Aronson, Wilson i Akert 2012: 544). Zbyt duża ilość bodźców docierających do naszego systemu poznawczego uniemożliwia indywidualizację spostrzeżeń wobec każdego dostarczanego przez otoczenie zdarzenia. Badania etnolingwistyczne dążą do rekonstrukcji (wycinków) językowego obrazu świata, ze względu na antropocentryczny charakter uwzględniają intersubiektywny punkt widzenia i perspektywę danej społeczności, jej „potoczny" sposób myślenia i hierarchę wartości. Niniejszy tekst dotyczy symplifikującego wyobrażenia stosunku Polaków do rodziny, odtwarzanego na podstawie rodzimych i słoweńskich

[16] Pozostałe wyimki, odwołujące się między innymi do postrzegania seniorów w kontekście relacji rodzinnych (czyli to, że polskie rodziny wciąż jeszcze bywają wielopokoleniowe oraz to, że Polacy liczą się z opinią i potrzebami starszego pokolenia), zostały włączone w obszar omówionych wcześniej obrazów.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

danych ankietowych. Polaka cechują bliskie relacje, mocne więzi, przywiązanie do rodziny, uznanie ją za ważną (najważniejszą). Tak konceptualizowany Polak postrzegany jest jako rodzinny, chętnie spędzający czas z bliskimi, co szczególnie istotne jest w święta, inne uroczystości (śluby, pogrzeby itd.) są zaś okazją do spotkania również z dalszymi krewnymi i powinowatymi. Familiarność Polaka ściśle wiąże się z przywiązaniem do tradycji. Dbałość o rodzinę sprawia, że z jej członkami jest solidarny i względem nich pomocny.

W odtwarzanym modelu ujawniła się polska i słoweńska (obca) perspektywa – nieco odmienne profilowanie postrzegania rodzinnych relacji Polaków. Model rekonstruowany ze słoweńskich ekscerptów odznacza się większym schematyzmem (jednostronnością). Polak w porównaniu ze Słoweńcem czy innym Europejczykiem jawi się jako osobnik nierzadko przedkładający rodzinę nad karierę, kultywujący tradycje katolickie. Obraz odtworzony z polskich ekscerptów jest nieco bardziej wielowymiarowy, ogląd „od środka" odsłania większy krytycyzm wobec siebie. W rodzinności Polaków oprócz modelu o wyraźnym nacechowaniu pozytywnym wyodrębnia się rys świadczący o nastawieniu ambiwalentnym względem familii. Z polskich ekscerptów wyłonił się również syndrom (młodego) niezależnego Polaka indywidualisty, skoncentrowanego na pracy (a nie na rodzinie).

Określenie przez respondentów polskiego stosunku do rodziny służyło doprecyzowaniu typu relacji. Suplementem tego obrazu są klasy ekscerptów dotyczące założenia rodziny, jej wielkości, a przede wszystkim dookreślające członków. Z punktu widzenia Słoweńców Polacy (za) szybko się usamodzielniają, zakładają (obowiązkowo jako małżonkowie) własną rodzinę i mają potomstwo. Zarówno w auto-, jak i heterostereotypie zarysował się miniobraz wyraźnie świadczący o tym, że dzieci uczone są szacunku względem starszych (rodziców i dziadków), co przekłada się na późniejsze poczucie powinności dorosłego potomstwa względem swoich opiekunów, a także wcześniej opisane przywiązanie do rodziny i tradycji. Rodzice konceptualizowani są jako kochający, dbający i wspierający dzieci, co z perspektywy słoweńskiej może przybierać formy nadopiekuńcze. Dodatkowo nasi południowi pobratymcy pokusili się o rys żony/matki – postrzeganej pozytywnie jako kobiety silnej i oddanej rodzinie (choć już nie cierpiętniczo poświęcającej się matki Polki), oraz męża/ojca – głowy rodziny, osoby, która wprawdzie cieszy się autorytetem, ale przez zewnętrznego odbiorcę może być postrzegana z niejednoznacznym nacechowaniem.

Powyższa rekonstrukcja potwierdza pozytywne wartościowanie rodziny – prastarego i idealizującego spoiwa łączącego ludzi (por. Burkacka 2017: 90). Zgodnie z tym obrazem z polską rodziną wychodzi się dobrze… nie tylko na zdjęciu.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Adamski, F. (2002). *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. (2012). *Psychologia społeczna*. Przeł. J. Gilewicz. Poznań: Zysk i S-ka.

Bańko, M. (red.). (2000). *Inny słownik języka polskiego*. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bartmiński, J. (2006a). *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (2007). *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (red.). (1999). *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (red.). (2006b). *Język – wartości – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J., Bielińska-Gardziel, I. (2012). Polski językowo-kulturowy obraz domu (cz. I). W: M. Abramowicz, J. Bartmiński, I. Bielińska-Gardziel (red.), *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów* (T. 1; s. 9–45). Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Będkowska-Kopczyk, A. (2018). Słowa klucze kultury na przykładzie wyrażeń *matka Polka* oraz *cankarjanska mati* i *Cankarjeva mati*. W: M. Wtorkowska, M. Wacławek, L. Rezoničnik (red.), *Sedemdeset let poučevanja poljskega jezika v Ljubljani, posvečeno Nikolaju Ježu* (s. 247–257). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Bielińska-Gardziel, I. (2009). *Stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie*. Warszawa: SOW, Instytut Slawistyki PAN.

Bujak-Lechowicz, J. (red.). (2010). *Rodzina w języku i kulturze*. Piotrków Trybunalski: Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego.

Burkacka, I. (2017). Monoparentalność, wielorodzina i rodzina zrekonstruowana. Współczesne nazwy modeli życia rodzinnego. *Artes Humanae*, t. 2, 61–94, DOI: https://doi.org/10.17951/arte.2017.2.61.

Dąbrowska, A., Anusiewicz, J. (red.). (2000). *Językowy obraz świata i kultura*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Dyczewski, L. (2009). *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Dyczewski, L. (red.). (2005). *Rodzina, dziecko, media*. Lublin: Wydawnictwo Gaudium.

Giza-Poleszczuk, A. (2005). *Rodzina a system społeczny. Reprodukcja i kooperacja w perspektywie interdyscyplinarnej*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Howorus-Czajka, M., Kaczor, K., Wierucka, A. (red.). (2011). *Rodzina w świecie współczesnym*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Idzikowska, M. (2010). Językowy obraz rodziny w prasie dla rodziców. W: W. Muszyński (red.), *Wartości kulturowe w rodzinie. Założenia, realia i egzemplifikacje* (s. 164–176). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Kochmańska, W. (2009). Językowy obraz rodziny (na motywach wypowiedzi dzieci szkolnych). W: L. Rożek (red.), *Ku antropologii rodziny* (s. 127–140). Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza.

Kwak, A. (2014). *Współczesne związki heteroseksualne: małżeństwa (dobrowolnie bezdzietne), kohabitacje, LAT*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak".

Magda-Czekaj, M. (2012). Historyczne a współczesne nazwy relacji rodzinnych. *Język Polski*, z. 3, 212–218.

Mariak, L. (red.). (2018). *Współczesny i dawny obraz rodziny w literaturze, kulturze i sztuce*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

Marzec, H., Ruszkiewicz, D. (red.). (2014). *Współczesna rodzina polska w sytuacji kryzysu*. Piotrków Trybunalski: Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego.

Palus, K. (2006). Rola rodziny w kształtowaniu ról i stereotypów płciowych. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. 17, 187–202.

Skoczylas-Krotla, E. (2010). Obraz rodziny w przysłowiach różnych narodów. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria: Językoznawstwo*, z. 7, 154–163.

Szlendak, T. (2011). *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Szymczak, M. (1966). *Nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa rodzinnego w historii i dialektach języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Tomczak, L. (1991). Formy adresatywne we współczesnej rodzinie. W: J. Puzynina, J. Bartmiński (red.), *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne* (s. 71–80). Wrocław: Wiedza o Kulturze.

Wacławek, M. (2015). Czas na stereotyp chłopaka i jego modyfikacje (na przykładzie wypowiedzi młodzieży). W: A. Guzy, D. Jagodzińska, M. Wacławek, A. Zok-Smoła, *Czas na… Język i dydaktyka w badaniach młodych naukowców* (s. 185–325). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2017a). „Słowiański Austriak" – o charakterze Słoweńców słów kilka. *Jezikoslovni zapiski*, nr 23(1), 193–210, DOI: https://doi.org/10.3986/JZ.23.1.6873.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2017b). „Słowiański góral spod Alp" – z badań nad auto- i heterostereotypem Słoweńca. W: M. Vojteková (red.), *Jazyk v kultúre, kultúra v jazyku III. Język w kulturze, kultura w języku III* (s. 176–188). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2017c). Słoweńców spędzanie wolnego czasu – w kręgu badań językowo-kulturowych stereotypów. W: A. Kołodziej (red.), T. Piasecki (współpr.), *Słowiańszczyzna dawniej i dziś – język, literatura, kultura. Monografia ze studiów slawistycznych III* (s. 277–290). Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2018a). Człowiek człowiekowi lustrem – konceptualizacje Polki i Polaka w oczach polskich i słoweńskich respondentów. W: M. Wtorkowska,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

M. Wacławek, L. Rezoničnik (red.), *Sedemdeset let poučevanja poljskega jezika v Ljubljani, posvečeno Nikolaju Ježu* (s. 259–273). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2018b). „Jak ich widzą, tak ich piszą" – rzecz o wyglądzie Słoweńców. W: J. Tambor (red.), *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy, koncepcje, perspektywy*. T. 4: *Pogranicza, mniejszości, regiony. Etnolingwistyka* (s. 271–289). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2018c). Powiedz mi, co jesz, a powiem ci, kim jesteś – o kulinariach w Słowenii. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, t. 25, 55–68, DOI: https://doi.org/10.18778/0860-6587.25.05.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2019a). Czas wolny Polaków – w kręgu językowo-kulturowych stereotypów. W: D. Lech-Kirstein, M. Makuchowska (red.), *Bariery i pomosty w glottodydaktyce polonistycznej* (s. 159–171). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2019b). „Nasz wygląd zależy od tego, w jakim lustrze się przejrzymy" – z badań nad stereotypem Polaka. W: N. Pintarić, I. Čagalj, I. Vidović Bolt (red.), *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme* (s. 389–398). Zagreb: Srednja Europa.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2019c). Przez jedzenie do języka… polskiego – o kulinariach oczami Polaków i Słoweńców. W: D. Lech-Kirstein, M. Makuchowska (red.), *Bariery i pomosty w glottodydaktyce polonistycznej* (s. 173–186). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2019d). Polaków stosunek do edukacji – w kręgu językowo-kulturowych stereotypów. *Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego*, t. 28, 105–126, DOI: https://doi.org/10.31261/TPDJP.2019.28.07.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2019e). Słoweniec jako wieczny student i nie tylko – wycinek z polsko-słoweńskich badań ankietowych. *Postscriptum Polonistyczne*, nr 2(24), 289–306, DOI: https://doi.org/10.31261/PS_P.2019.24.18.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2019f). Smaki Słowenii – kulinaria w ujęciu autostereotypowym. W: B. Mitrenga (red.), *Język w (kon)tekście… Szkice historyczno-językowe, porównawcze i współczesne* (s. 93–109). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Wacławek, M., Wtorkowska, M. (2020). Pomen izbire anketirancev pri jezikoslovnih raziskavah: v krogu slovensko-poljskih stereotipov. W: J. Vogel (red.), *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo. 39. simpozij Obdobja* (s. 129–138). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Netografia

Boguszewski, R. (oprac.). (2019). Rodzina – jej znaczenie i rozumienie. *CBOS. Komunikat z badań*, nr 22, 1–9. Pobrane z: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_022_19.PDF [dostęp: 10.06.2021].

Bożewicz, M. (oprac.). (2019a). Alternatywne modele życia rodzinnego w ocenie społecznej. *CBOS. Komunikat z badań*, nr 42, 1–13. Pobrane z: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_042_19.PDF [dostęp: 10.06.2021].

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 29/11/2026 11:02:04

Bożewicz, M. (oprac.). (2019b). Preferowane i realizowane modele życia rodzinnego. *CBOS. Komunikat z badań*, nr 46, 1–8. Pobrane z: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_046_19.PDF [dostęp: 10.06.2021].

Feliksiak, M. (oprac.). (2019). Więzi rodzinne. *CBOS. Komunikat z badań*, nr 61, 1–8. Pobrane z: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_061_19.PDF [dostęp: 10.06.2021].

UMCS